

kat çekmektedir. Diğer tarikatlar gibi Şâbânîyye tarikatında mûsikîye önem verilmiş, tarikat mensupları arasında büyük mûsikîşinas ve bestekârlar yetişmiştir. Mehmed Nasûhî'nin dervişlerinden İbrâhim Ağa ile Mudurnulu Şeyh Mehmed Tulûf Efendi, Mustafa Zekâi Efendi beste-kârlık, Mustafa Enverî'nin müridlerinden Hacı Nazif Bey bestekârlık ve zâkirlikleriyle ön plana çıkar. Nasûhî'nin torunlarından Şeyh Mesud Efendi ve kardeşi Şeyh Said Efendi (Özok), Mustafa Enverî'nin torunu ve Nalçacı Dergâhî'nin son şeyhi İhsan Efendi (İyisan), mûsikî nazariyatına dair çalışmalarıyla tanınan Abdülkadir Töre, Hacı Ârif Bey'in oğlu Zeki Ârif Ataergin, Mihri-mah Sultan Camii imamı Nâfız (Uncu) Efen-di (ö. 1958) önemli mûsikîşinaslardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Şa'bânîyye Silsilenâmesi, Millet Ktp., Ali Emîrî-Tarih, nr. 682/1; Ömer Fuâdî, *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî*, Kastamonu 1294, tür.yer.; Harîrîzâde, *Tibyân*, I, vr. 360^a-373^b; II, vr. 192^a-209^b; III, vr. 58^a-71^a; Yahyâ b. Sâlih el-İslâmbolî, *Tarikat Kıya-fetleri* (haz. M. Serhan Tayşî – Mustafa Aşkar), İstanbul 2006, s. 85, 100-106; Mehmed Şükrü, *Silsilenâme-i Süfiyye*, Hacı Selim Ağa Ktp., Aziz Mahmud Hüdâyî, nr. 1098; *Tomar-Halvetiyye*, s. 62-88; Safranbolulu Mehmed Emin Halvetî, *Mir'âtü'l-Âşıkîn ve Mizânü'l-Âşıkîn: Âşıklara Ayna ve Terazî* (haz. Mustafa Tatcı – Musa Yıldız), Ankara 2003; Senâizâde Hasan Efendi, *Dîvân-ı Senâî ve Silsilenâme-i Tarikat-i Halvetiyye*, Millet Ktp., Ali Emîrî-Manzum, nr. A/77; Hasan Ünsî, *Kelâm-ı Aziz: Tasavvufî İncelikler* (haz. Mustafa Tatcı – Cemâl Kurnaz), Ankara 2001; a.mlf., *Divân-ı İlâhiyât* (haz. Mustafa Tatcı), İstanbul 2004; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş – Ali Yılmaz), İstanbul 2006, III, 512-535; IV, 13-243; Mustafa Rûmî, *Divân* (haz. Mustafa Tatcı – Abdülkerim Abdülkadiröğlü), Ankara 1998; Osman Nuri Ergin, *Balkesirli Abdül-laziz Mecdî Tolun*, İstanbul 1942, tür.yer.; F. de Jong, *Turuq and Turuq-Linked*, Leiden 1978, s. 22, 120, 128; a.mlf., “Mustafa Kemal al-Din al-Bakrî (1688-1749), Revival and Reform of the Khalwatiyya Tradition?”, *Eighteenth-Century Renewal and Reform in Islam* (ed. N. Levtzion – J. O. Voll), New York 1987, s. 119-120; Zâkir Şük-rü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşî), tür.yer.; H. J. Kiss-ling, “Sa'bân Velî und die Sa'bânîje”, *Dissertati-ones Orientales et Balcanicae Collectae I: Das Derwischtum*, München 1986, s. 99-122; Abdülkerim Abdülkadiröğlü, *Halvetîlik'in Şa'bânîyye Kolu: Şeyh Şa'bân-ı Velî ve Külliyesi*, Ankara 1991; a.mlf., “İki Vesika”, *AÜİFD*, XXVIII (1986), s. 338-348; N. Clay, *Mystiques, état et société: Les halvetis dans l'aire balcanique de la fin du XVe siècle à nos jours*, Leiden 1994, s. 176-177, 260-262; a.mlf., “Şa'bânîyya”, *EI²* (İng.), IX, 155-156; Muhammed İhsan Oğuz, *Hiz. Şa'bân-ı Velî ve Mustafa Çerkeşi*, İstanbul 1995; Reşat Öngören, *Osmanlılarda Tasavvuf*, İstanbul 2000, s. 79-88; a.mlf., “Osmanlılar'da Devlet Ricâli-Meşâyih Münâsebetlerinin Boyutlarını Gösteren Yeni Bir Kaynak: Âlî'nin Şeyh Mehmed-i Dâğî ile Alâkalı Menâkıbı”, *İslâm Araştırmaları Der-*

gisi, sy. 1, İstanbul 1997, s. 107-113; Mustafa Tatcı – Cemâl Kurnaz, *Tasavvufî Gelenekte Mi-yârlar ve Karabaş-ı Velî'nin Mi-yârı*, Ankara 2001; Mustafa Tatcı, *Üsküdarlı Muhammed Nasûhî ve Divânçe-i İlâhiyât*, İstanbul 2004; a.mlf., “Üs-küdarlı Ahmed Kerâmeddin Efendi”, *Üsküdar Sempozyumu IV: 3-5 Kasım 2006: Bildiriler* (ed. Coşkun Yılmaz), İstanbul 2007, II, 607 vd.; Mehmet Dumlu, *Batmayan Güneş, Devam Eden Gölgeler* (haz. Ayşen Nur Sır), İstanbul 2001, s. 228-240; İbrahim Hâs, *Menâkıbnâme-i Hasan Ünsî* (haz. Mustafa Tatcı), Ankara 2002; a.mlf., *Kelâm-ı Aziz: Tasavvufî Konuşmalar* (haz. Mustafa Tatcı), İstanbul 2005; a.mlf., *Şa'bânîyye Sil-silesi*, İstanbul 2006; Kerim Kara, *Karabaş-ı Velî*, İstanbul 2003, tür.yer.; a.mlf., “Karabaş Velî”, *DİA*, XXIV, 369-371; Ramazan Muslu, *Mustafa Ke-maleddin Bekrî ve Tasavvufî Görüşleri*, İstanbul 2005, s. 62-88, 214-228; J. J. Curry, *Transforming Muslim Mystical Thought in the Ottoman Empire: The Case of the Shabaniyye Order in Kas-tamonu and Beyond* (doktora tezi, 2005), Ohio State University; Nihat Hayri Azamat, “Kuşadalı İbrahim Halvetî”, *Osm.Ar.*, IV (1984), s. 330-334; a.mlf., “Çerkeşi Mustafa Efendi”, *DİA*, VIII, 272-275; a.mlf., “Kuşadalı İbrâhim Efendi”, a.e., XXVI, 468-470; Ekrem Işın, “Şa'bânîlik”, *DBİst.A*, VII, 121-123; Ömer Tuğrul İnançer, “Şa'bânîlik (Zikir Usûlü ve Mûsikî)”, a.e., VII, 123-124; Süleyman Uludağ, “Halvetiyye”, *DİA*, XV, 393-395.

MUSTAFA TATCI

ŞABANOVIÇ, Hâzım (1916-1971)

Bosna-Hersekli ilim adamı.

Visoko'ya bağlı Poriyeçani köyünde doğ-du. Köyünde başladığı tahsil hayatını ilko-kulun ardından gittiği Saraybosna'daki Gazi Hüsrev Bey Medresesi'nde ve Yüksek İslâm Şeriat İlâhiyat Okulu'nda tamamladı (1940). Bir süre yurt müdürlüğü ve 1948 yılına kadar sırasıyla mahkeme, müze ve arşiv stajyerliği yaptıktan, bu arada lise-lerde Türkçe ve Arapça dersleri verdikten sonra iki yıl Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi ve Hukuk Fakültesi arşivlerinin Osmanlı belgeleri bölümlerinde çalıştı. 1950'de yeni kurulan Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü Doğu Filolojisi Bölümü başkanlığına, 1952'de enstitünün ilmi müşavirliğine ve aynı zamanda yayımladığı *Prilozi za Orijen-talnu Filologiju* (POF) adlı derginin redak-siyon heyeti üyeliğiyle teknik redaktörlü-ğüne getirildi. 1953-1957 yılları arasında Belgrad Üniversitesi'nde Türkçe ve Osman-lı diplomasisi okuttu; 1956'da aynı yerde Bosna paşalığının kuruluşu ve idarî taksim-atı konusunda doktora yaptı. 1958'de Sa-raybosna'ya dönüp Şarkiyat Enstitüsü'nde filoloji ve ardından tarih bölümlerinin başkanlığını yürüttü. 1958'den itibaren *Prilozi* dergisinin redaksiyon heyeti baş-

kanlığını yaptı; aynı dönemde *Monumen-ta Turcica* dergisinin redaksiyon heyeti üyeliğinde bulundu. İlmî çalışmalarından ötürü 1968'de Saraybosna 6 Nisan ödülü-ne lâyık görülen Şabanoviç, 1969'da geçirdiği kalp krizinden sonra ilmi araştırma için gittiği İstanbul'da 22 Mart 1971 tari-hinde vefat etti ve cenazesi Bosna'ya gö-türülerek Poriyeçani köyünde defnedildi. Sırpça, Arapça, Farsça ve Türkçe bilen Hâ-zım Şabanoviç, Osmanlı dönemi Balkan tarihiyle ilgilenmiş ve o dönemin sonradan Yugoslavya denilen bölgesine ait Osmanlı tahrir defterlerini ve diğer belgeleri araştı-rıp tercüme ederek çeşitli eserler kaleme almıştır.

Eserleri. 1. Gramatika Turskog Jezika s Vježbanicom, Čitankom i Rječnikom (Sarajevo 1944). Alistirmalar, okuma kitabı ve bir sözlükten oluşan bu Türkçe gramer uzun süre liselerde ve zaman zaman üniversitelerde ders kitabı olarak okutulmuştur. **2. Evlija Čelebija, Putopis, Od-lomci o Jugoslovenskim Zemljama** (I-II, Sarajevo 1954, 1957). Evliya Çelebi'nin *Se-yâhatnâme*'sinde bulunan Yugoslavya böl-gesine ait kısımların Boşnakça'ya yapılmış açıklama çevirisidir. **3. Turски Izvori o Srpskoj Revoluciji 1804. Knjiga I. Spisi Carske Kancelarije 1789-1804** (Beograd 1956). 1804 Sırp ayaklanması hakkında derlenmiş Türk belgelerinin Sırpça tercümesidir. **4. Bosanski Pašaluk-Postanak i Upravna Podjela** (Sarajevo 1959). Mü-ellifin doktora tezi olan ve iki bölümden oluşan eserin birinci bölümünde Bosna paşalığının kuruluşu, ikinci bölümde idare sistemi ve idarî taksimatı anlatılmaktadır. **5. Krajište Isa Bega Ishakovića. Zbir-ni Katastarski Popis iz 1455. Godine / Hicrî 859 Tarihli Sûret-i Defter-i Müc-mel Vilâyet-i Yeleç ve İzveçan ve Ho-didide ve Senica ve Ras ve Üsküb ve Kalkandelen ma'a Tevabiihâ** (Sarajevo 1964). Bir giriş, Türkçe metinler ve bunların Boşnakça tercümelerinden meydana gelen eserde 1455 yılına ait defter-i mücme-le göre İshakbeyoğlu İsmâ Bey idaresinde-ki topraklar konu edilmektedir. **6. Turски Izvori za Istoriju Beograda** (Beograd 1964). Belgrad ve çevresine ait kadastro defterlerinin açıklama Boşnakça çevirisidir. **7. Književnost Muslimana BiH na Orientalnim Jezicima** (nşr. Ahmed S. Aličić, Sarajevo 1973). Bosna-Hersek'te Osmanlı döneminde yaşamış 239 ünlü ki-şinin biyografisini içermektedir. Şabanoviç'in çeşitli dergilerde çıkan ve biri Türk-çe'ye çevrilmiş olan (çev. İsmail Eren, “Dub-

rovnik Devlet Arşivi'ndeki Türk Vesikalarnı", *TTK Belleten*, XXX/119 [1966], s. 391-437) 100 kadar makalesiyle aralarında *The Encyclopaedia of Islam*'ın da yer aldığı bazı ansiklopedilerde yayımlanan altmış kadar maddesi bulunmaktadır (eserlerinin tamamı için bk. Nurudinović, XXII-XXIII [1972-1973], s. 11-32).

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Mašić, "Dva Kapitalna Djela. Hazim Šabanović, Književnost Muslimana Bosne i Hercegovine na Orijentalnim Jezicima, Svjetlost, Sarajevo-Muhsin Rizvić, Književno Stvaranje Muslimanskih Pisaca Bosne i Hercegovine u Doba Austrougarske Vladavine. Knjiga I-II, Sarajevo, ANUBiH, 1973", *Takvim*, Sarajevo 1975, s. 296-298; Mahmud Trajčić, "Dva Priloga Bosanskohercegovačkoj Bibliografiji", *Bibliotekarstvo*, VII/4, Sarajevo 1961, s. 81-83; Branislav Đurđević, "Hazim Šabanović, Bosanski Pašaluk-Postanak i Upravna Podjela", *POF*, X-XI (1961), s. 303-306; G. Škrivanić, "Dr Hazim Šabanović, Bosansko Kraljevstvo", a.e., s. 312-314; Smail Balić, "In Memoriam-Hazim Šabanović (1916-1971)", *Suedostforschungen*, XXX, Berlin 1971, s. 300-304; M. Hadžijahić, "Dr Hazim Šabanović", *Anali GHB*, I (1972), s. 136-138; Avdo Sućeska, "In Memoriam-Dr Hazim Šabanović (1916-1971)", *POF*, XVIII-XIX (1973), s. 5-7; Kasim Hadžić, "Veliko Djelo dr Hazima Šabanovića", *Zemzem*, VII/1-3, Sarajevo 1974, s. 19-39; Vančo Boškov, "Dr Hazim Šabanović, Književnost Muslimana na Orijentalnim Jezicima", *Izraz*, XVIII/3, Sarajevo 1974, s. 350-358; Darko Tanasković, "Hazimu Šabanoviću u Spomen", a.e., XX/10 (1976), s. 327-337; Salih H. Alić, "Hazim Šabanović 16.I.1916 - 22.III.1971", *POF*, XXII-XXIII (1976), s. 7-10; Bisera Nurudinović, "Bibliografija Radova Dr Hazima Šabanovića", a.e., s. 11-32.

MUHAMMED ARUČIĆ

ŞĀBĀŞIYYE

(الشبابشية)

Lahsâ bölgesinde
Benî Şâbâş diye anılan
geniş ailenin liderlerine bağlı olan
ve bölgede
zaman zaman isyan çıkaran
Karmatîler'in bölgesel adı
(bk. KARMATÎLER).

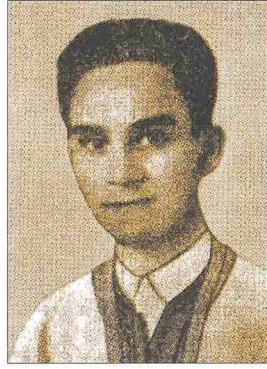
ŞĀBBÎ

(الشاببي)

Ebü'l-Kâsım b. Muhammed b. Ebi'l-Kâsım
b. İbrâhîm eş-Şâbbî et-Tûnisî
(1909-1934)

Tunuslu şair ve edip.

3 Safer 1327'de (24 Şubat 1909) Güney Tunus'ta Tevzer (Tozeur) yakınındaki Şâbbiye köyünde doğdu. Ezher mezunu ve şair olan babası Tunus'un çeşitli yerlerinde ka-

Şâbbî

dılık yaptı. Ailesiyle birlikte babasının görev yaptığı yerlerde bulunan Şâbbî ilk eğitimini babasından aldı, ardından Kâbis Küttâb Mektebi'ne girdi ve dokuz yaşında hıfzını tamamladı. Zeytûne Camii'nde orta öğrenimine başlayan Şâbbî, Arap dili ve edebiyatı ile İslâmî ilimler alanında verilen derslerle yetinmeyerek Haldûniyye ve Sâdikyye gibi kütüphanelere giderek mecer edebiyatı başta olmak üzere Mısır, Suriye, Lübnan ve Irak'taki Arap edebiyatı eserlerini, Goethe ve Lamartine gibi Avrupa ediplerinin şiirlerini çevirilerinden okudu. Çağdaş fikir akımlarını öğrendi ve ilmi, edebî, kültürel faaliyetlere katılarak bilgi ve tecrübesini arttırdı. 1923'te ilk şiirini yazdı. 1927'de yakın dostu Zeynelâbidîn es-Senûsî'nin *el-Edebü't-Tûnisî fi'l-karnî'r-râbi'* 'aşer adlı kitabında (s. 202-254) yirmi yedi şiiri yayımlandı. Aynı yıl Zeytûne'den mezun olan Şâbbî ertesi yıl kaydolduğu Tunus Hukuk Mektebi'ni 1930'da bitirdi. 1929'da verdiği, Araplar'da şiirî hayal konulu konferansı geniş yankı uyandırdı. Tunus'ta Müslüman Gençler Cemiyeti genel sekreterliği yaptı ve edebiyat kulübünün kurucuları arasında yer aldı (1930). Babasının ısrarı üzerine 1928'de yaptığı evlilikten iki oğlu oldu. Kalbinden rahatsız olan şairin babasını kaybettikten (1929) sonra hastalığı ilerledi; Tunus'ta vefat etti (9 Ekim 1934) ve Şâbbiye'de defnedildi.

Duygusal bir yapıya sahip olan Şâbbî'nin sembolik anlatımla romantizm ve armoninin hâkim olduğu şiirlerinde vatan, millet ve insan sevgisi, platonik ve gerçek aşk ile kadın güzelliğinin dile getirildiği gazel temaları ön plana çıkar. Cibrân Halîl Cibrân, Mihâil Nuayme ve İlyâ Ebû Mâdî gibi hayranı olduğu, üslûp, ifade ve hayal bakımından bir süre taklit ettiği şairleri geçmiştir. Yirmi beş yıllık hayatına manzum ve mensur birçok eser sığdıran Şâbbî kadın hürriyeti, eğitim yöntemlerinde yenilik, Arap edebiyatının çağdaş eğilimlere ve

modernleşmeye cevap verecek niteliğe kavuşturulması gibi konularda yenilikçi fikirleriyle tanınmıştır.

Eserleri. 1. *el-Hayâlü's-şî'rî 'inde'l-'Arab* (Tunus 1929, 1961, 1975). Batı edebiyatıyla karşılaştırmalı olarak Arap edebiyatının bütün dönemlerini kapsayan bir incelemedir. 2. *Eğâni'l-hayât*. Seçilmiş şiirlerinden oluşan divanıdır (Tunus 1955; nşr. Muhammed el-Emîn eş-Şâbbî, Tunus 1966, 1974, 1983; nşr. Ömer Faruk et-Tabbâ', Beyrut 1994). Lena Jeyyusi ve Necmî Şihâb Nye eserden seçmeler yaparak İngilizce'ye çevirmiş (*Songs of Life. Selection of Poems*, Carthage 1987), Ameur Ghédira divandan seçtiği bazı şiirleri Fransızca'ya tercüme etmiştir (*Choix de poèmes*, Paris 1959). Nuri Pakdil, Şâbbî'nin şiirlerinden çeviriler yapmıştır (*Güldeste*, Ankara 1998, II, 217-222). 3. *Resâ'ilü's-Şâbbî*. 1928-1933 yıllarında Muhammed el-Huleyvi'ye yazdığı edebî olmayan mektuplarını içerir (nşr. Muhammed el-Huleyvi, Tunus 1966). 4. *Kışâş* (Tunus 1969). 5. *el-Müzekkirât*. 1930'da otuz yedi gün içinde tuttuğu yirmi üç günlüğü kapsar. Eserde günlük olaylardan çok o sıradaki duygusal izlenimlerini dile getirmiştir (Tunus 1966, 1983). Müncî eş-Şemâîl ve M. Ben İsmâil eseri Fransızca'ya çevirmiştir (*Journal*, Tunus 1984). 6. *el-A'mâlü'l-kâmîle*. Bütün eserlerini ihtiva eder (I-II, Tunus 1984). 7. *ed-Dumû'u'l-hâ'ire* (*el-A'mâlü'l-kâmîle*, II, 122 vd.). 8. *Dîvânü Ebi'l-Kâsım eş-Şâbbî* ve *resâ'ilüh* (Beyrut 1972; nşr. Mecîd Tarrâd, Beyrut 1413/1993; nşr. Ahmed Hasan Besec, Beyrut 1995; nşr. İmîl A. Kabbâ, Beyrut 1997; nşr. ve şerh. Yahyâ Abdülemîr Şâmî, Beyrut 1997). Şâbbî'nin yayımlanmamış eserleri de şunlardır: *Cemîlû Büseyne* (hikâye), *Kışâş uh-râ*, *el-Makbère* (roman), *Şafahât dâmiye* (hikâye), *es-Sikkîr* (tiyatro), *Mağâlât ve muhâdarât* (Ömer Ferruh, s. 140-141).

Şâbbî hakkında çok sayıda kitap ve makale yayımlanmıştır: Ebü'l-Kâsım Muhammed Kırrû, *Ebü'l-Kâsım eş-Şâbbî hayâtühü ve şî'ruh* (Beyrut 1952; Trablus 1984), *eş-Şâbbî fi dîvânih* (Beyrut 1953), *Kifâhu's-Şâbbî evi's-şâ'b ve'l-vaṭaniyye fi şî'rîh* (Beyrut 1954), *Âşârü's-Şâbbî ve şadâhu fi's-şark* (Beyrut 1961; Tunus 1988), *Dirâsât 'anı's-Şâbbî* (Tunus 1966, 1984), *eş-Şâbbî min hilâli resâ'ilih* (Bağdad 1971); Ömer Ferruh, *Şâ'irân mu'âşırân eş-Şâbbî ve Tûkân* (Beyrut 1954), *eş-Şâbbî şâ'irü'l-hub ve'l-hayât* (Beyrut 1974, 2. bs., Beyrut 1987, 4. bs.); Zey-